

Simonovits, András

Working Paper

Egy észszerű nyugdíjreform csomag: Magyarország, 2025

KRTK-KTI Working Papers, No. KRTK-KTI WP - 2023/22

Provided in Cooperation with:

Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences

Suggested Citation: Simonovits, András (2023) : Egy észszerű nyugdíjreform csomag: Magyarország, 2025, KRTK-KTI Working Papers, No. KRTK-KTI WP - 2023/22, Hungarian Academy of Sciences, Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Budapest

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/282243>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

Egy észszerű nyugdíjreform csomag: Magyarország, 2025

SIMONOVITS ANDRÁS

KRTK-KTI WP – 2023/22

2023. július

KRTK-KTI Working Papers are distributed for purposes of comment and discussion. They have not been peer-reviewed. The views expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily represent the views of the Centre for Economic and Regional Studies. Citation of the working papers should take into account that the results might be preliminary. Materials published in this series may be subject to further publication.

A KRTK-KTI Műhelytanulmányok célja a viták és hozzászólások ösztönzése. Az írások nem mentek keresztül kollegiális lektoráláson. A kifejtett álláspontok a szerző(k) véleményét tükrözik és nem feltétlenül esnek egybe a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont álláspontjával. A műhelytanulmányokra való hivatkozáskor figyelembe kell venni, hogy azok előzetes eredményeket tartalmazhatnak. A sorozatban megjelent írások további tudományos publikációk tárgyát képezhetik.

ÖSSZEFOGLALÓ

Egy EU kezdeményezés miatt a magyar kormányzatnak szoros ütemterv szerint ki kell dolgoznia egy cselekvési tervet, amelynek része egy nyugdíjreform is. A tervet nyilvánosan meg kell vitatni, majd törvénybe iktatni. Az utolsó nyilvános és részletes nyugdíjtanulmány MNB műhelytanulmányként 2016-ban jelent meg, amely az azóta bekövetkezett változások miatt szükségképpen felfrissítésre vár. Addig is érdemesnek láttam egy észszerű nyugdíjreform-csomagot felvázolni, amely a jelenlegi rendszert hatékonyabbá és méltányosabbá tenné. Először a mai helyzetet körvonalazom, majd az egyszerűbb és a bonyolultabb reformok irányait mutatom be. Itt csak azt említem meg, hogy vissza kellene térni a 2008 és 2010 közti Költségvetési Tanács gyakorlatához, amelynek Titkárságán kiváló szakemberek serege dolgozott a nyugdíjreformhoz hasonló kérdéseken. A megvalósíthatóság politikai feltételeivel nem foglalkozom.

JEL: H55

Kulcsszavak: nyugdíjreform, Magyarország, EU kezdeményezés

Simonovits András

KRTK KTI

simonovits.andras@krtk.hu

A Rational Pension Reform Package: Hungary, 2025

ANDRÁS SIMONOVITS

ABSTRACT

Due to an EU directive, with tight deadlines, the Hungarian government has to work out program, including a pension reform. The plan is to be discussed publicly and made into a law. The last public and detailed pension package was a Working Paper of the National Bank of Hungary, 2016, which needs updating. Before the government publishes a new program, I have found it worthwhile to outline a rational pension reform package, which would make the current system more efficient and fairer. First, I outline the current system, then I present the simpler and the more complicated reforms. Here I only mention the first simple step: to return to the practice of Budgetary Council between 2008 and 2010, where the Secretariate had dozens of independent experts working on issues similar to the current pension package. I do not deal with the political conditions of achieving such a reform.

JEL codes: H55

Keywords: pension reforms, Hungary, EU initiatives

Simonovits András:

Egy észszerű nyugdíjreform-csomag

1. Bevezetés

Néhány hónapja napvilágot látott a hír: az Európai Bizottság elvárja a magyar kormánytól, hogy megadott menetrend szerint nyilvános keretekben vitassa meg a magyar nyugdíjrendszer helyzetét, és ennek megfelelően 2025-ig hajtson végre egy hatékony és méltányos nyugdíjreformot. A teljes hivatalos magyar program neve: *Helyreállítási és ellenállóképességi terv*, amely RRP.pdf néven az internetről is letölthető. Határidők: a) Nemzetközi szakértői csoport nyugdíjjelentése: 2023.12.31. b) A nyugdíjrendszer módosítási javaslatainak elkészítése: 2024.06.30. c) Jogalkotási javaslat kidolgozása és életbeléptetése: 2025.03.31.

A kormányjelentés nyugdíjrésze (66–72. o.) főleg a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát hangsúlyozza, a méltányosság csak egyszer fordul elő benne (a kisnyugdíjak elegendőségénél). A jelentés magyartalan, az ábrák nehezen olvashatók. Nem tudom, mit jelent majd a gyakorlatban a nyilvánosság, utoljára a Holtzer (2010) szerkesztésében megjelent NYIKA-jelentés tartalmazott vitát és Freudenberg és szerzőtársai (2016) alapult gondos modellezésen. Mindentől függetlenül ezzel az írással szeretnék hozzájárulni a kívánatosnak tartott nyugdíjvitához, amelynek kicsit eltérő változata a portfolión öt részben jelent meg (Simonovits, 2023, előzmény: Simonovits, 2022). Először vázolom a magyar nyugdíjrendszer középtávú helyzetét, majd körvonalazom az általam javasolt egyszerűbb és bonyolultabb reformlépéseket. Csomagról írok, összhangot keresek a költségek és hasznok között, s a költségeken belül a rövid és hosszú távú költségek között. Hamarosan egy másik nyugdíjreform-cikk fog megjelenni (Banyár, 2023).

Ha szó szerint vennénk, hogy a magyar rendszer *járadékkal van meghatározva* (DB), akkor bármely megszorító reformot csak a reform elindulása után munkába lépő korosztályokra vagy a reform előtti és utáni időszak hosszarányát mérlegelve lehetne érvénybe léptetni. (Például ezt a nemes elvet követték Svédországban.) Ezt az elvet azonban eddig sem tartották be az egymást követő magyar kormányok, és ez az elv most valóban betarthatatlan lenne.

Nem állítom, hogy az általam javasolt csomag minden elemét a jelzett mértékben szükséges és elégséges megvalósítani; de azt sem, hogy más lépésekre nincs szükség. Bár a

nyugdíjreform politikai kérdés is, különösen Magyarországon; próbálom elkerülni a politikai dimenziókat, ez tényleg össznemzeti ügy. Köszönetemet fejezem ki Obláth Gábornak és Reiff Ádámnak, hogy idézhetővé tették közös munkánk eredményeit. Ugyancsak hálás vagyok Stefan Domonkosnak, Kovács Erzsébetnek, Langer Tamásnak, Surányi Györgynek és Szikra Dorottyanak értékes megjegyzéseikért.

2. A mai magyar nyugdíjrendszer és jövője

2.1. A magyar nyugdíjrendszer dióhéjban

A magyar nyugdíjrendszer lényege egyszerű – felosztó-kirovó: elvben a mindenkori dolgozók járulécai fedezik a mindenkori nyugdíjasok járadékát. (A 2011-ben államosított kötelező magánnyugdíj-pillér maradékával nem kell itt foglalkoznunk.) Egységesen, nemre való tekintet nélkül állapítja meg az általános korhatárt, 2022-től 65 év. A meglehetősen összezsugorított rokkantsági rendszeren és a Nők40-en kívül tiltja a korhatár előtti nyugdíjba vonulást, és alig támogatja a halasztott nyugdíjba vonulást. (A nyugdíjba vonulók többsége nem is tud a bónuszról, és a nyugdíjas munkavállalók 2021-ben bevezetett járulékmentessége szinte értelmetlenné teszi a nyugdíjba vonulás halasztását. Az *MNB 144* 96. o. előadott javaslata meglepő módon csak az évi 6 százalékos bónusz további emelésében látja a megoldást.) Az induló nyugdíj a szolgálati idő és a korhatárhoz fűződő korrekció mellett az 1988 óta szerzett nettó keresetek valorizálásán alapul. A nyugdíjszámításban figyelembe vett kereseteknek 2013 óta nincs *plafonja*, és a kapott életpálya-kereseti átlagot egyelőre még csak magas – bár az infláció és a bérrobbanás miatt egyre csökkenő értékű – kereseti sávokban, és alig csökkentve (90 és 80 százalékban) fogadja be. (Mintha a nettó kereseteket progresszíven még egyszer megadóztatnák – 10, illetve 20 százalékkal, a későbbi 7. ábra középső grafikonja.) A már megállapított nyugdíjakat évente az infláció mértékével emelik.

2.2. Makroökonómiai háttér

Mindenekelőtt néhány táblázatot mutatok be, amely a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságával kapcsolatos. A demográfiával kezdve, az 1. táblázat a 65 évesen várható élettartamot közli 1990 és 2020 között, a 2020 csillaga a koronavírus-járványra utal. A 3. ábrán látni fogjuk, hogy a tényleges nyugdíjba vonulási életkor 65-nél még jóval alacsonyabb, és a most 65 éveseknek remélhetőleg még emelkedik a várható élettartama.

1. táblázat. 65 éves korban várható élettartam alakulása (évek száma)

Év	1990	2000	2010	2020*
Összesen	13,9	15,1	16,5	16,2
Férfi	12,1	13,0	14,1	14,0
Nő	15,4	16,7	18,2	17,9

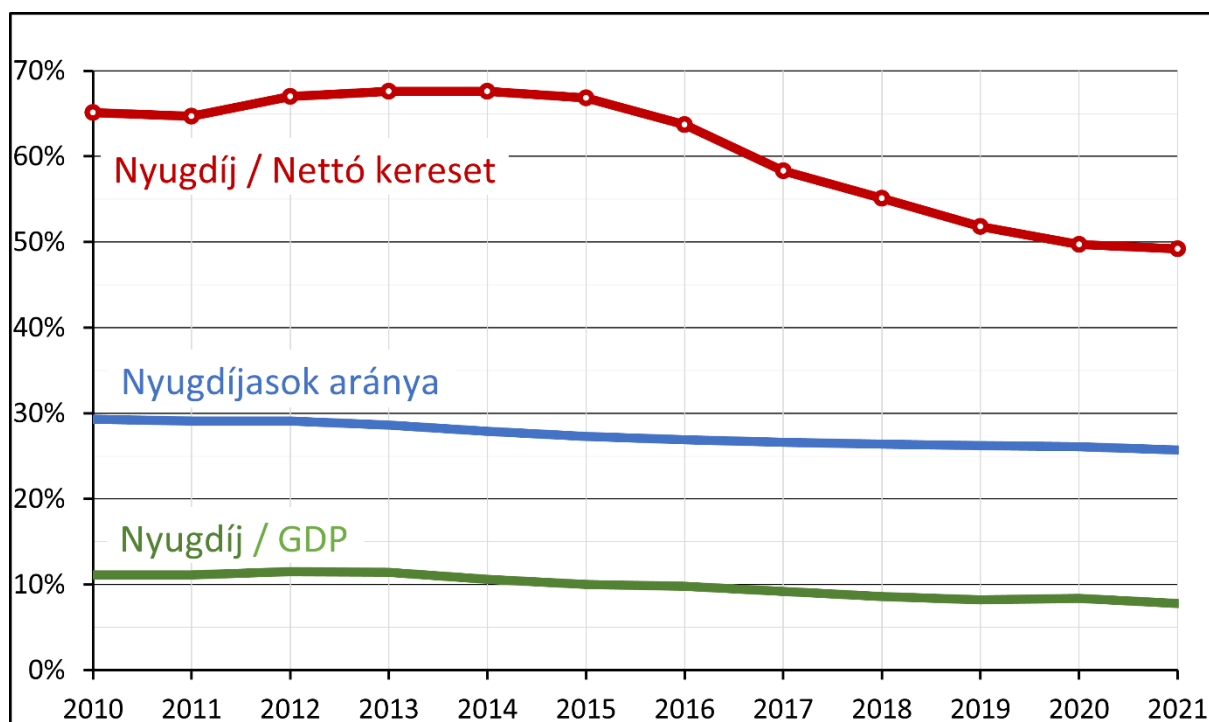
Megemlítjük, hogy a teljes termékenységi arány 2011-ben volt a mélyponton (1,23), azóta emelkedett 1,54-re (2022). Ha meghosszabbítjuk a két adatsort, akkor előrejelezhetjük a népességöregedést. Ezt teszi a 2. táblázat, 2022 és 2050 között. Az utolsó oszlop a nyugdíjkorúak és a munkaképeskorúak létszámának hányadosa.

2. táblázat. Népeségöregedés, HU, 2022–2050

Év	Munkaképesek m fő	Nyugdíjkorúak m fő	Függőség, %
2022	6,3	2,0	31,7%
2040	5,3	2,3	43,4%
2050	5,0	2,6	52,0%

Az 1. ábra nyugdíjasok népességarányának süllyedését, a nyugdíj/GDP, illetve a nyugdíj/nettó kereset arány stagnálását, majd süllyedését mutatja be. A nyugdíjas-népességarány csökkenését nagyobb részt a tényleges korhatár emelkedése magyarázza. A nyugdíj/GDP-hányad kisebb részét az előző tényező és a rokkantsági nyugdíjak áthelyezése, nagyobb részét az egy főre jutó nyugdíj GDP-től elmaradó növekedése magyarázza (1,2-szeres vs. 1,4-szeres). Később jelezzük, hogy a tényleges nettó keresetek alacsonyabbak a hivatalosnál, ezért a nyugdíj relatív csökkenése az itt ábrázoltnál kevésbé drámai.

1. ábra. Idősorok, 2010–2021

A 3. táblázat a GDP-arányos nyugdíjkiadásokat tekinti át, és jelzi előre.

3. táblázat. A GDP-arányos nyugdíjkiadások, %, 2010–2060, kerekítve

Év	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Nyugdíjkiadás	11	9	7,5	9	11	12

A kiadások mellett jó volna tudni a bevételeket is. A 2016-os számítások szerint az akkori paraméterek (magas szochokulcs, magyarul: munkáltatói járulék kulcsa) a bevételek a GDP 8 százalékára körül maradnak. Az egyszerűség kedvéért kihagyva a kisebb tételeket, a 4. táblázat a 2023. májusi költségvetési tervezet alapján mutatja be a járulékbévételek korábbi oszlopának, a szochonak megroggyanásának következményét. A kormány az idénre és a jövőre tervezett hatalmas hiányokat ide-oda tologatja az egészségügy és a nyugdíjszféra között: a nyugdíjrendszer idei GDP-arányos 1,5 százalékos költségvetési támogatását jövőre 0,7 százalékra csökkenti úgy, hogy az egészségügyi rendszer GDP-ben mért idei 2,0 százalékos támogatását jövőre 2,7 százalékra emeli. Összehasonlításképpen megemlítjük, hogy az áfa a GDP 10, az szja az 5 százalékát hozza.

4. táblázat. 2023-2024-es tb-költségvetés a GDP százalékában

Évek	Nyugdíj		Egészségügy	
	járulék*	költségvetés	járulék*	költségvetés
2023	5,7	1,5	3,2	2,0
2024	6,4	0,7	2,5	2,7

A járulék a munkavállalói és munkáltató járulék összege.

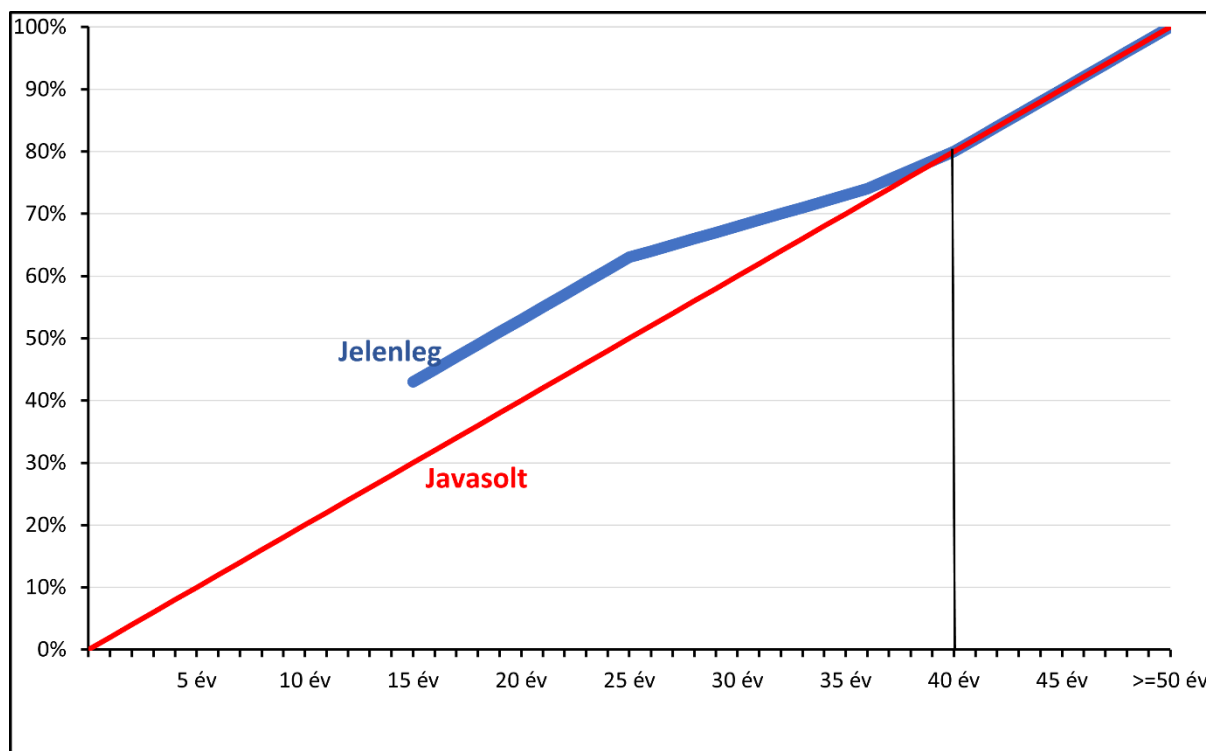
2.3. Az induló nyugdíjak

A makrohelyzet áttekintése után az induló nyugdíjak kérdéskörét tekintjük át, amelyek súlya kicsi, de jelentősége nagy. Az induló nyugdíj a következő három tényező szorzata: a szolgálati évek növekvő függvénye (ezt hívják skálaszorzóznak), a bónusz/málász és az életpályakereseté.

Szolgalati időskála

Először a skálát vizsgáljuk. Történelmi okokból a magyar nyugdíjszámításban az egyes szolgálati éveket nem egyformán veszik figyelembe, emellett a törvény legalább 15, illetve 20 szolgálati évet követel meg. E megkülönböztetésnek már régóta nincs értelme. A 2. ábra mutatja ezt a bonyolult kapcsolatot és viszonyítja egy kiegyenesített (esetleg csökkentett) változathoz.

2. ábra. Cikcakkos és egyenes szolgálati időskála

A merev és rugalmas nyugdíjkorhatár

A fejlett országok tb-nyugdíjrendszereiben a korhatár általában *rugalmas*: az általános korhatár alatt 2-3 évvel bárki nyugdíjba mehet, vállalva nyugdíja végleges, az előrehozott évek számával arányos, évi 4-6 százalékos csökkentését. Hasonló mértékű jutalom jár a továbbdolgozásért. Mint a legtöbb rugalmas rendszer, ez is előnyös: választhat a nyugdíjas a korábbi visszavonulás és kisebb nyugdíj, valamint a későbbi visszavonulás és nagyobb nyugdíj között. De persze a rendszernek vannak hátrányai is: utólag sokan megbánják, hogy igénybe vették. Néhány országban az előrehozott nyugdíjat csak korlátozásokkal lehet igénybe venni: például Csehországban és Németországban csak 35 éves minimális szolgálati idővel, Szlovákiában a csökkentett nyugdíjnak el kell érnie az átlagnyugdíjat, ezzel kizárva a kisebb nyugdíjasokat, pedig ők vélhetőleg az átlagnál rosszabb egészségűek.

Magyarországon az *általános* nyugdíjkorhatár 1997 és 2009 között meredeken emelkedett, különösen a nőknél (55 évről 62 évre). Ez folytatódott 2013 és 2022 között: az általános korhatár 62-ről 65 évre nőtt. Részben ezt ellensúlyozandó, az előrehozott nyugdíjrendszerben 2008 előtt nagyon laza volt a korhatár alatti nyugdíjba vonulás büntetése. 2009 és 2010 között egy észszerűen büntető és ösztönző rugalmas rendszer alakult ki, ezt azonban 2012-ben az akkori kormányzat lényegében felszámolta.

Az 5. táblázatban bemutatjuk a jelenleg érvényes, felfelé rugalmas korhatárt, amelyet később, a 8. ábrán kiterjesztünk lefelé is. Hosszabbítás esetén még hozzáadódik évenként a többlet szolgálati idő. (Például ha 66 évesen 41 évnyi szolgálati idővel megyünk nyugdíjba, akkor 80 százalék helyett $82 \times 1,06 = 86,9$ százalékos helyettesítést kapunk, s ez 8,6 százalékos többlet.)

5. táblázat. Felfelé rugalmas korhatár bónusszal, 65 éves általános korhatárral

Életkor, év	65	66	67	68
Korrektció, %	100	106	112	118

Korábban ez az észszerű rendszer alig volt ismert az érintettek számára; 2021 óta viszont észszerűtlenné vált, mivel nyugdíj mellett tovább dolgozóknak nem kell tb-járulékot fizetniük. (Hiába dolgozna valaki 66 éves koráig, és növelné ezzel 6 vagy 8 százalékkal későbbi

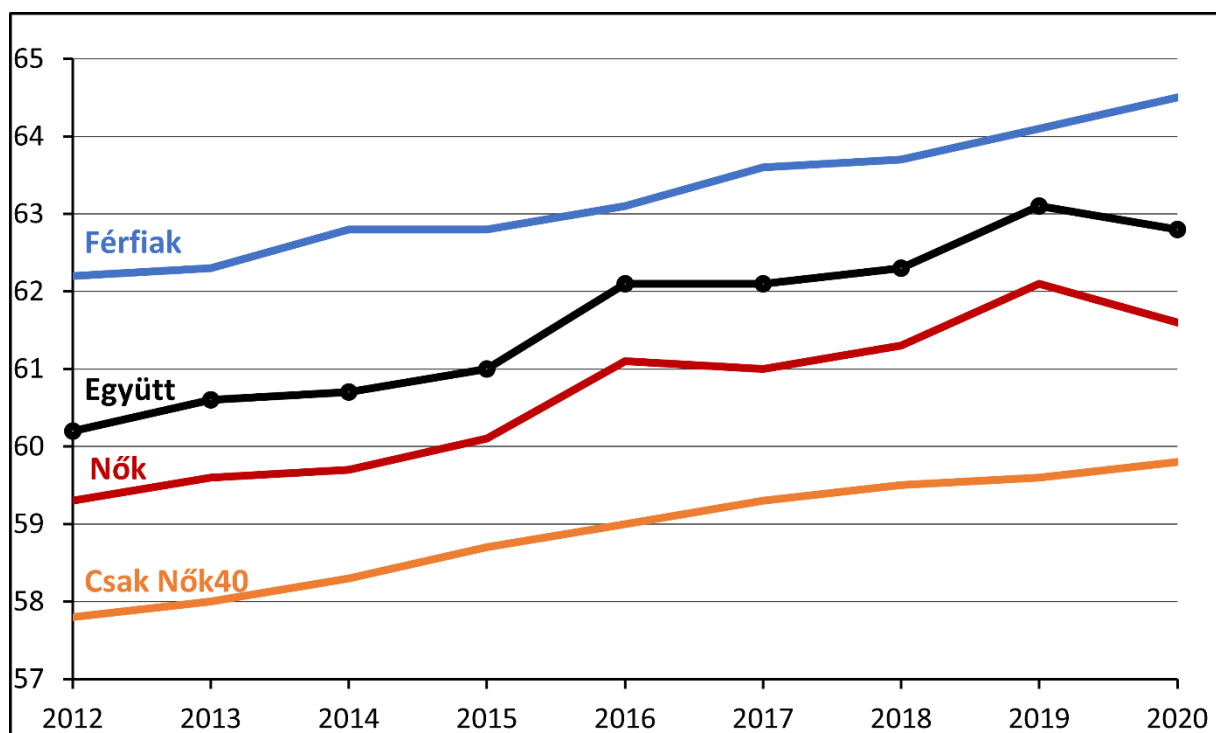
nyugdíját, ez lélektanilag nehezen versenyez azzal, hogy egy éven keresztül a nettó keresete 18,5+13 = 31,5 százalékkal megugrik.)

Nők40

A Nők40-et 2011-ben vezették be: minden nő, aki elérte a 40 évnyi jogosultsági időt, csökkentés nélkül nyugdíjba mehet. Nagyon népszerű program, ahogyan azt a közkeletű statisztika mutatja: például a 2020-ban nyugdíjba vonulók 37 százaléka, azon belül a nők 63 százaléka a Nők40-et használta.

A 3. ábra az egyes években nyugdíjba vonulók csoportspecifikus átlagos életkorát mutatja. Miközben az emelkedő és merev általános korhatár miatt a férfiak korcentruma 62,2 évről (2012) 64,5 évre (2020) emelkedett, a nőké 59-ről csak 61,6 évre, s azon belül a kedvezményezettké 57,8 évről csak 59,8 évre nőtt.

3. ábra. Nyugdíjba vonulási idősorok, átlagos életkor, év

Meglepő módon mind a kormányzat, mind a társadalom elsiklik a Nők40 másik két negatív hatása fölött: (i) A Nők40 több korosztály kedvezményezettjeinek kárt okozott: ha egy 60 éves, 40 évnyi jogviszonnal rendelkező nő 2016-ben 3 évet halasztott volna, akkor a reálbérrobbanás miatt 2019-ben 63 évesen 43 évnyi jogviszonnal reálértékben évente 35, életpályaszinten 17 százalékkal növelte volna nyugdíját. (ii) A Nők40 méltánytalan: miközben

megengedi egy 60 éves nőnek, hogy 40 éves jogviszonnal csökkentés nélküli járadékkal nyugdíjba vonuljon; aközben nem engedi meg egy 64 éves nőnek, hogy 39 éves jogviszonnal a 8. ábrán javasolt 6 százalékkal csökkentett járadékkal visszavonuljon.

Az életpálya nettó keresetek valorizálása

A valorizálás témája nagyon bonyolult, és csak leegyszerűsített változatát adjuk elő. Egy nyugdíjba vonuló dolgozónál egyelőre 1988 óta, a később munkába állóknak a munkába lépés óta teljesített évek nettó keresetét évente kell valorizálni és átlagolni. Például a 2023. évben nyugdíjba vonuló dolgozó a 2010. évi egyéni keresetének akkori éves járulékalap plafon alá eső részét a 2010. év és a 2022. év közti országos átlagos nettókereset hányadosával kell beszorozni: ez a *valorizációs szorzó* (utolsó évre 1), és az 1988, ..., 2010, ..., 2021, 2022-re kapott szorzatokat átlagolni. Ez olyan, mintha egy eszmei nyugdíjszámlán a 2010. évi járulék a nevezett szorzóval kamatozna. Persze, ennek csak akkor van jogosultsága, ha a munkavállalói és munkáltatói nyugdíjjárulékkulcs (szochokulcs) időben változatlan és a foglalkoztatottsági arány állandó. Mivel nálunk 2016 óta jelentősen csökkent a munkáltatói nyugdíjjárulék-kulcs (8. pont), ezért ezt a körülményt is figyelembe kellene venni az induló nyugdíjak megállapításánál.

A jelenlegi évenkénti valorizálás gyors változásoknál *darabos*, azaz, ha valaki december 31-ről január 1-jére halasztja a visszavonulást, akkor feltételezett induló nyugdíja növekszik (pontosabban megszorozódik) az előző évi nominális átlagbér-indexszel, de csökken (pontosabban elosztódik) az idei inflációs indexszel. Például a 2021. decembere helyett 2022. januárjában visszavonulóknál még $1,087/1,05 = 1,035$ -at – azaz 3,5 százalékos jutalmat ígért az előzetes adatok szerint, de a nyugdíjemelésnél ténylegesen elismert 14 százalékos inflációval $1,087/1,14 = 0,953$, azaz 4,7 százalékos veszteséget. Kiemeljük, hogy a nominális átlagbéreket 2012 és 2021 között a magyar statisztika (az 5 főnél kisebb vállalatban vagy részidőben dolgozók kihagyásával) jelentősen túlbecsülte, s ezzel nemcsak látszólag, hanem valóságosan is túlzott mértékben emelte az induló nyugdíjakat.

Degresszió

Degresszívnek nevezzünk egy nyugdíjrendszert, ha a valorizált életpálya-kereset egyre csökkenő mértékben számít be az induló nyugdíjba. 1998 körül a magyar nyugdíjrendszerben 10 sáv is volt, 100-tól 10 százalékgig terjedő beszámítással. (A plafon nélküli munkáltatói

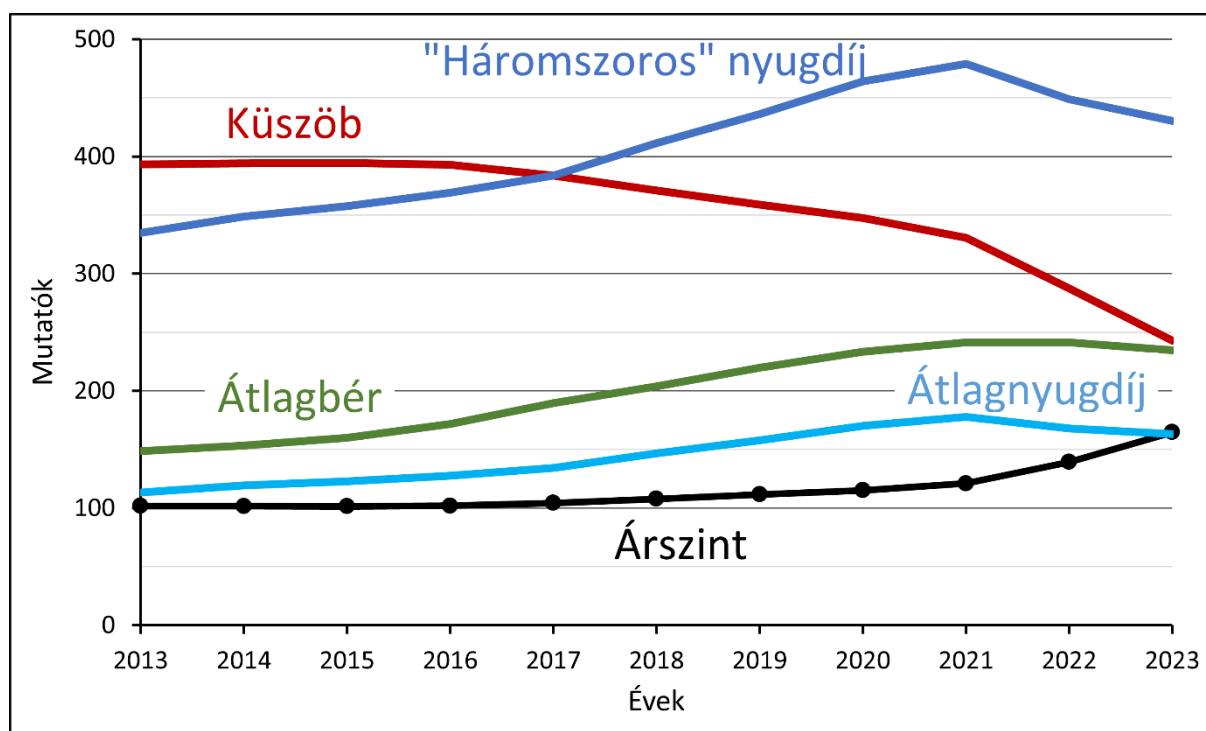
járulék miatt a plafon fölötti sáv valójában 0 beszámítást jelentett.) Az 1998-ban induló kötelező magánnyugdíj-rendszerrel harmonizálandó, a sávokat fokozatosan kiküszöbölték. 2012 óta csak két sáv maradt, 90 és 80 százalékos beszámítással, nominálisan rögzített két sávval: 372 és 421 eFt között, illetve 421 eFt fölött. Például egy 500 eFt-os valorizált kereset esetén a beszámított nyugdíjalap

$$1 \times 372 + 0,9 \times (421 - 372) + 0,8 \times (500 - 421) = 1 \times 372 + 0,9 \times 49 + 0,8 \times 79 = 372 + 44,1 + 63,2 = 479,3 \text{ eFt,}$$

ez csupán 4 százalékos csökkentés. Ezt csökkenti az 50 évnél rövidebb szolgálati idő, és ezt növeli a halasztott nyugdíjba vonulásért járó bónusz.

Az egyszerűség kedvéért a továbbiakban a két sávot egyesítjük, és 400 eFt-os degressziós küszöb fölött 80 százalékos befogadással számolunk. A 4. ábrán bemutatjuk, hogyan emelkedett 2013 és 2023 között az átlagos reálbér (zöld), az árszint (fekete) és a mindenkori átlagbérhez tartozó „átlagnyugdíj” (szintén reálértékben, piros). A reálbér-robbanás és az infláció viszont egyre meredekebben csökkenti a küszöb relatív, illetve reálértékét. 2013-ban például az 500 eFt valorizált kereset a 144 eFt nettó átlagkeresetnek még a 347 százaléka volt, manapság már 500/330 alapján csak 151 százaléka. Ha csak a reálkeresetet néznénk, azaz a sávhatárok legalább az inflációt követték volna, akkor is 500/234 alapján a választott kereset reálértéke az átlag 217 százalékára csökkent volna. Nem meglepő, hogy a háromszoros átlagbérre kalkulált „háromszoros nyugdíj” reálértéke lassulás után 2021-ben már csökkenni kezd, s ez gyorsul is.

4. ábra. Infláció és degresszió erősödése

Nyilvánvaló, hogy adott nyugdíjárulék- és járadékkulcs esetén az szja-kulcs, a degressziós együtttható és a küszöb reálértéke között átváltás van. Ha meghatározott sávba eső keresetek esetén változatlan nyugdíjat szeretnénk biztosítani, akkor a kívánatos progresszíve magasabb szja-kulcshoz kisebb degressziós együtttható és magasabb küszöb tartozik.

2.4. A már megállapított nyugdíjak

Az előző szakaszban az induló nyugdíjak elemzésével zártuk az átvilágítást, most a már megállapított nyugdíjakkal folytatjuk a vizsgálódást. A már megállapított nyugdíjak adják a nyugdíjak zömét, alakulásuk befolyásolja a járulékkulcs és a költségvetési támogatások pályáját is.

A már megállapított nyugdíjak indexálása

Talán ez a nyugdíjpolitika legérzékenyebb pontja. A közvélemény zöme eleve nem érti, hogy miért százalékos az emelés. Pedig nemcsak nálunk, hanem a legtöbb fejlett országban is a tb-nyugdíjakat százalékosan emelik. Árindexálás esetén különösen kézenfekvő a százalékos emelés, hiszen a közvélekedéssel ellentétben az emelt nyugdíjak közti különbségek – reálértékben – csak ekkor változatlanok.

A 2021-től felgyorsuló, különösen az élelmiszerekre és háztartási energiára összpontosuló infláció ideiglenesen méltánytalanná teszi a százalékos emelést, hiszen a kisebb nyugdíjak tulajdonosainak kosarában a nevezett termékek az átlagosnál nagyobb súllyal szerepelnek. Ezt csak külön támogatással lehet elfogadhatóan kezelni.

Minden kormány igyekszik minél kisebb mértékben emelni az előző évi járadékot, s minden ellenzéki párt igyekszik minél nagyobb emelést követelni. Az indexálás egyik kulcskérdése: mekkora legyen a súlya az indexálásban az áremelkedésnél általában gyorsabb béremelkedésnek? Magyarország már mindhárom fontosabb alakot kipróbálta: 1992 és 1999 között a tiszta bérindexálást, 2000 és 2009 között az 50-50 százalékos vegyes indexálást, végül 2010 óta a tiszta árindexálást. (Valójában 2010–2011-ben még gyors reálbérnövekedés esetén vegyes árindexálás lépett volna be, de ebben a két évben lassú volt a növekedés. Egyébként a felfelé azonnal, lefelé egyáltalán nem működő bérindexálás elvileg hibás.)

Könnyen belátható, hogy egyébként változatlan körülmények közt minél nagyobb a bérindexálás súlya a nyugdíjindexálásban, annál kisebbnek kell lennie az induló nyugdíjnak, például a szolgálati éveket nyugdíjjá transzformáló járadékszorzónak. Az árindexálás előnye, hogy nem kell hozzá nyúlni az induló nyugdíjakhoz, megóvjaa a nyugdíjasokat az időnként (például 2012-ben és 2023-ban) bekövetkező reálbér-csökkenés káros hatásától, és az élettartamrés miatt kedvez a rövidebb várható élettartamúaknak. A bérindexálás előnye, hogy a dolgozók és a nyugdíjasok együtt sírnak és együtt nevetnek. Másképp kifejezve: bérindexálásnál a valorizálás és az indexálás össze van hangolva. Bonyolultabb a helyzet, amikor menetközben változik az indexálás, például a 2000 előtt nyugdíjba vonuló és 2010 után is élő nyugdíjas egymás után részesült bér-, vegyes és árindexálásban.

A 13. havi nyugdíj és a nyugdíjprémium

2003 és 2006 között az akkori kormányzat fokozatosan bevezette a *13. havi nyugdíjat*, amely mindenki számára a saját havi nyugdíjával volt egyenlő. A 2008-ban kezdődő válság hatására az akkori kormányzat először korlátozta, majd megszüntette a 13. havi nyugdíjat. 2021-ben egy másik kormányzat újból bevezette, megtartva, hogy mindenki saját nyugdíját kapja ráadásként.

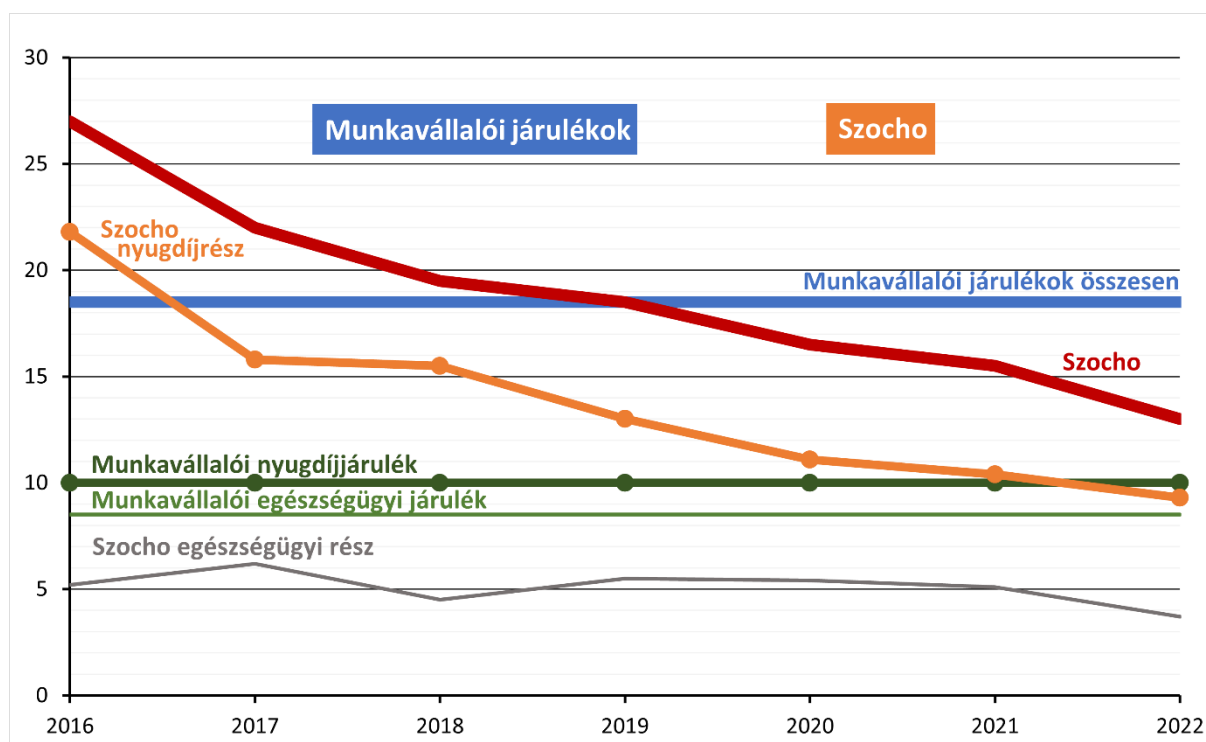
A *nyugdíjprémiumot* 2010-ben a 13. havi nyugdíj kivezetése miatti kárpótolásaként vezette be az akkori kormányzat. Mivel csak 3,5 százalékos GDP növekedésnél lép be, és a maximumát

nagyon magas GDP növekedési ütemhez (7,5 százalék) kötötték, és a prémium értékét nominálisan rögzítették 80 eFt-ban, egyre inkább elhanyagolhatóvá válik.

A járulékkulcsok csökkentése (2016–2022)

Nem elengedhetetlen, de a tisztánlátás miatt célszerű, ha a nyugdíjkiadások minél nagyobb részét járulékokból fizeti az állam. Ezt keresztezte, hogy 2016 és 2022 között a szochoa átkeresztelt munkáltatói járulékkulcs radikálisan csökkent. Ezt mutatjuk be az 5. ábrán, kiegészítve a változatlan munkavállalói kulcsokkal. Ilyen szerkezeti választásnál különösen előnyös lenne a szuperbruttóban számolni, azonban ez jelenleg még szokatlan.

5. ábra. Járulékkulcs-csökkentések, 2016–2022

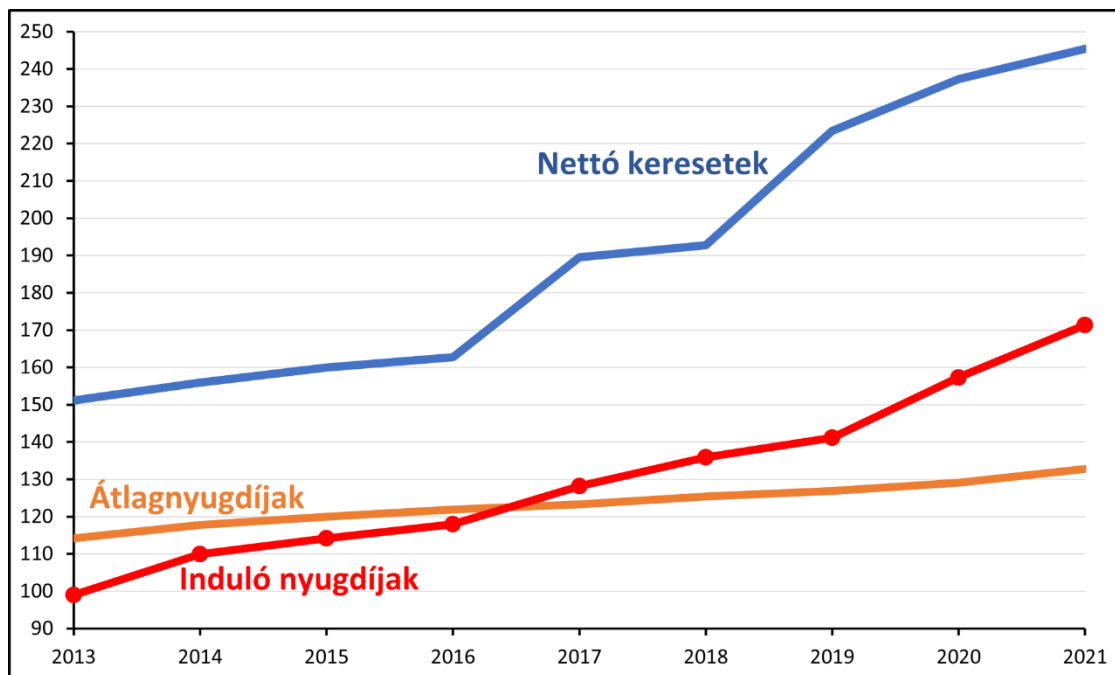
2.5. Értékelés

Az MNB 2016-os számításai (Freudenberg és szerzőtársai, 2016) szerint az akkori nyugdíjrendszer 2035-ig biztonságosan fenntartható, és ezt a társadalom elfogadta. Azóta azonban a rendszer sok szempontból változott: (i) az összesített nyugdíjjárulékkulcs nagyon lecsökkent: 31,8 százalékról (2016) 19,3 százalékra (2022), (ii) ezzel párhuzamosan a nettó reálbérek irreálisan elszaladtak: átlaguk 2013-as árszinten 144 eFt-ról 241,3 eFt-ra (2021), bár azóta megtorpant, sőt csökkent. Emiatt az induló nyugdíjak átlaga is nagyon elszállt: 2012-es reálértéken 113-ról 177 eFt-ra (2022), a csökkenés csak 2024-ben esedékes. Ez szükségképp

fokozta az árindexálással mindenképpen együtt járó feszültségeket a régebben és újabban induló nyugdíjak birtokosai között. Az induló/átlagnyugdíj becsült arány 2013-as 93 százalékról 2021-re 129 százalékra emelkedett.

A 6. ábrán bemutatjuk az átlagos nettó bér és az induló és az átlagos nyugdíjak idősorát, reálértéken. Látható a nettóbérek 2016-ban kezdődő robbanása, a számított induló nyugdíjak párhuzamos szárnyalása és az átlagos nyugdíjak hozzájuk viszonyított lemaradása.

6. ábra. Átlagos nettó bér és számított induló nyugdíj (2013 áron,) eFt

Végül a 6. táblázatban bemutatjuk, hogyan emelkedett az utóbbi években a férfi és a női nyugdíjak átlaga (reálértékben) és relatív szórása. A 2013–2016-os összességében 8 százalékos túlindexálás és az induló nyugdíjak reálértékének 2016-ban kezdődő szárnyalása miatt élénk volt állománycsere hatása: 2013 és 2022 között a férfi, illetve a női nyugdíjak reálnövekedése egyaránt 21 százalék körüli volt, de a relatív szórásuk 0,414-ről 0,482-re, illetve 0,321-ről 0,389-re emelkedett.

6. táblázat. Reál nyugdíjak (2013-as eFt-ban) és relatív szórások idősora

Év	Férfiak		Nők	
	Átlag nyugdíj	Relatív szórás	Átlag nyugdíj	Relatív szórás
2013	122,8	0,414	106,5	0,321
2022	149,3	0,482	129,2	0,389

A szórásmutató jobb megértése kedvéért két támpontot nyújtunk: a) ha megvalósulna a 13. havi nyugdíjak nivellálása, akkor a nyugdíjak relatív szórása 7,7 százalékkal csökkenne, például a férfiak 2022-es értéke $0,482 \times 0,923 = 0,445$ -re; b) a nettó keresetek relatív szórása Krekó Judit számításai szerint 1,11 (2007)-ről 1,46-on (2015) keresztül 1,57-ra (2021) emelkedett.

Egy egyszerű reform kidolgozásakor először a nyugdíjrendszer jellegét, funkcióját és szolgáltatási pilléreit kellene átgondolni, és amikor összeáll egy ellátási koncepció, annak fedezeti feltételét, forrásszükségletét lehetne meghatározni. Ha az vállalhatatlan, akkor csökkenteni kell a célzott ellátási szintet, szigorítani a jogosultsági feltételeket. Lehet olcsó nyugdíjrendszert működtetni, de annak komoly társadalompolitikai kára van. Évtizedes átmenetek kellenének.

Már a 4. táblázatban láttuk, hogy a szocho radikális csökkentése és az utóbbi évek gazdasági válsága miatt egyre inkább felborul a magyar költségvetés és azon belül a nyugdíjköltségvetés egyensúlya. Valamit lépni kell.

3. Egyszerűbb reformok

Néhány egyszerű reformlépéssel kezdem javaslataim ismertetését. 1. Nyilvánosság megteremtése, 2. a szolgálati időskála kiegyenesítése, 3. a járulékalap plafonjának visszaállítása, 4. a degresszió rendezése, 5. a 13. havi nyugdíj nivellálása.

3.1. A közérdekű adatok folyamatos nyilvánosságra hozatala és igazi Költségvetési Tanács újbóli létrehozása

2016-ig az akkori Országos Nyugdíjfolyósítási Főosztály évente kiadott egy magas színvonalú Statisztikai Évkönyvet. Ez azóta megszűnt, és olyan közérdekű adatokat sem lehet sikeresen megkapni, mint az induló nyugdíjak átlaga. De a nyilvános költségvetés is emészthetetlen, például a központi költségvetés alrendszer mérlegében egyszerre szerepelnek 26 ezer mrd és 3 mrd Ft-os tételek – mindketten százezer Ft-os pontossággal. Az értelmes vitához a nyilvánosságot vissza kell állítani. Nemzetközi mintára, 2008 és 2010 között egy komoly Költségvetési Tanács működött, ahol a Titkárságon főállású szakemberek serege a kormánytól függetlenül elemezte a költségvetés gazdasági hatásait. Ez a tanács 2010-ben lényegében megszűnt, működése formálissá vált. Az igazi tanácsot kellene feltámasztani, és tőle lehetne megrendelni a tervezett reformcsomagok számszerűsítését, költség–haszon elemzését.

Ugyanakkor a tanács jelenlegi vétójogát törölni kell az alaptörvényből. Végül megemlítem, hogy nagy figyelmet kellene fordítani arra, hogy a nyugdíjrendszer *érthető* legyen, és az állampolgárokat megfelelő információkkal segítsék, hogy eligazodjanak a nyugdíjrendszerben.

3.2. A szolgálati időskála kiegyenesítése

A 2. ábrán már bemutattuk a cikcakkos szolgálati időskálát és lehetséges kiegyenesítését. Egy ilyen (egyébként már 1997-ben törvénybe iktatott, elvileg 2013-ban érvénybe lépő, de végül törölt) változtatás egységessé tenné a szolgálati évek beszámítását, egyszerűbbé válna a nyugdíjképlet, és lehetővé válna, hogy majd a 4.1. pontban javasolt rugalmas korhatárt rövidebb szolgálati évvel is igénybe lehessen venni. Viszonylag kevésbé sújtaná a 30 és 36 év közti szolgálati idejűeket, de támogatást igényelnének a rövidebb szolgálati idő miatt csökkenő, egyébként tipikusan kisebb nyugdíjú egyének (lásd 6. táblázat). Apróság, de megemlítem: semmi értelme sincs annak, hogy a tört szolgálati évek nem számítanak (miközben a bónusznál hónapok is számítanak), ezen is változtatni kellene.

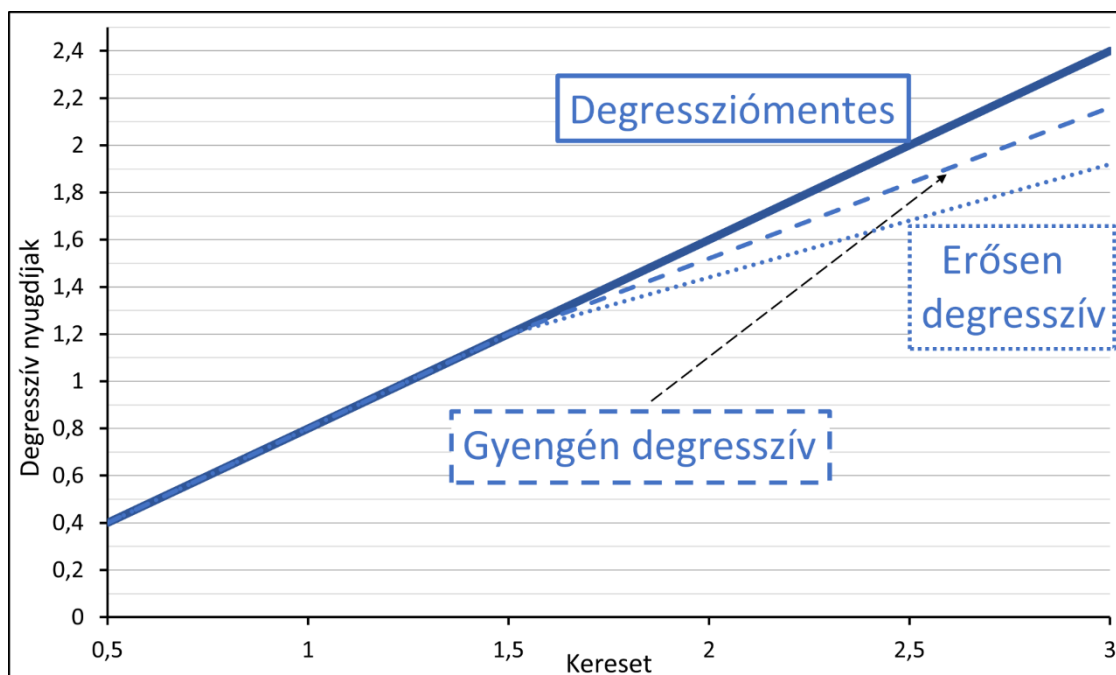
3.3. A járuléklafon visszaállítása

A legtöbb tb-nyugdíjrendszerben a mindenkori éves járulékalapnak felső korlátja van: ez a *járuléklafon*. Az átlagbér százalékában például Svédországban 120, Németországban 180 és az Egyesült Államokban 250, Magyarországon 2013-as kivezetése előtt végül már 300 százalék volt. Ezt lehetne visszaállítani. A plafon fölötti kereseti részre nem kell járulékot fizetni, de nem is származtat járadékot. A járuléklafon előnyei: (i) feleslegesen nem kényszeríti a plafon fölött keresőket arra, hogy teljes mértékben részt vegyenek a tb-rendszerben; (ii) csökkenti az *élettartamrész* miatti szándékolatlan újraelosztást és (iii) csillapítja a kisebb nyugdíjasok irigységét. Költsége: attól függően, hogy csak a munkavállalói vagy a munkavállalói és a munkáltatói oldalra is kiterjed, változatlan járulékkulcs (4.6. pont) mellett a Nyugdíjalap bevételei 5-10 százalékkal esnének, de a kieső járulékot hosszú távon a nagy nyugdíjak csökkenése bőven pótolná. Ha vissza lehetne térni a progresszív szja-hoz, akkor egy 25 százalékos második szja sáv bevezetése a járuléklafon fölött semlegesítené a járuléklafon visszaállításának bevételi kiesését. (2013-ban éppen a magas szja-kulcsok megszüntetéséből következő bevételkiesés volt az egyik fő oka a járulékalap-plafon eltörlésének.)

3.4. Kettő helyett egy degressziós sáv, és a küszöb indexálása

Az 1998-ban induló kötelező magánnyugdíj-rendszerrel harmonizálendő, a tb-nyugdíj degressziós sávjait fokozatosan és majdnem kiküszöbölték. A kötelező magánnyugdíj-rendszert 2011-ben államosították, a plafon megszüntetése miatt azonban két sáv megmaradt. Egyszerűsítés miatt érdemes lenne megszüntetni a 90 százalékos sávot, és néhány évre elnyújtva 80 százalékos vagy akár alacsonyabb beszámítással a mindenkori átlagos nettó bér 2-szerese (2022-ben 660 eFt) körül megállapítani a sávhatárt. A 7. ábrán 1,5 átlagbéres degressziós küszöbre három degressziós együtthatóra, 1; 0,8 és 0,6-ra ábrázolunk egy-egy lehetséges nyugdíj–kereset-kapcsolatot. Természetesen a bevezetés időben jól kell ütemezni.

7. ábra. Három nyugdíj–kereset-kapcsolat (az átlagos nettó bér többszöröseként)

3.5. A 13. havi nyugdíj méltányos átszabása és a nyugdíjprémium megszüntetése

Mivel az elmúlt húsz évben a nyugdíjak közti relatív különbségek jelentősen és a többség számára elfogadhatatlan módon nőttek (lásd 6. táblázat feljebb), gyorssegélyként érdemes lenne arányos helyett mindenkinek azonos összegű 13. havi nyugdíjat adni. Bár csak az éves nyugdíj 1/13-ad részéről (7,7 százalékról) van szó, egy ilyen átalakítás valamennyire csökkentené a különbségeket. Ha ez az összeg a mindenkori átlaggal lenne egyenlő, akkor az

átszabásnak nincs költségvetési hatása. Ha a költségvetés később takarékoszágra szorul, akkor könnyebben lehet egy ilyen összeget csökkenteni (lásd Lengyelország), de akár degresszívvé alakítani (lásd Szlovákia).

A nyugdíjprémium a 13. havi nyugdíj visszavezetése miatt feleslegessé vált, közben értékét veszítette, nyugodtan megszüntethető.

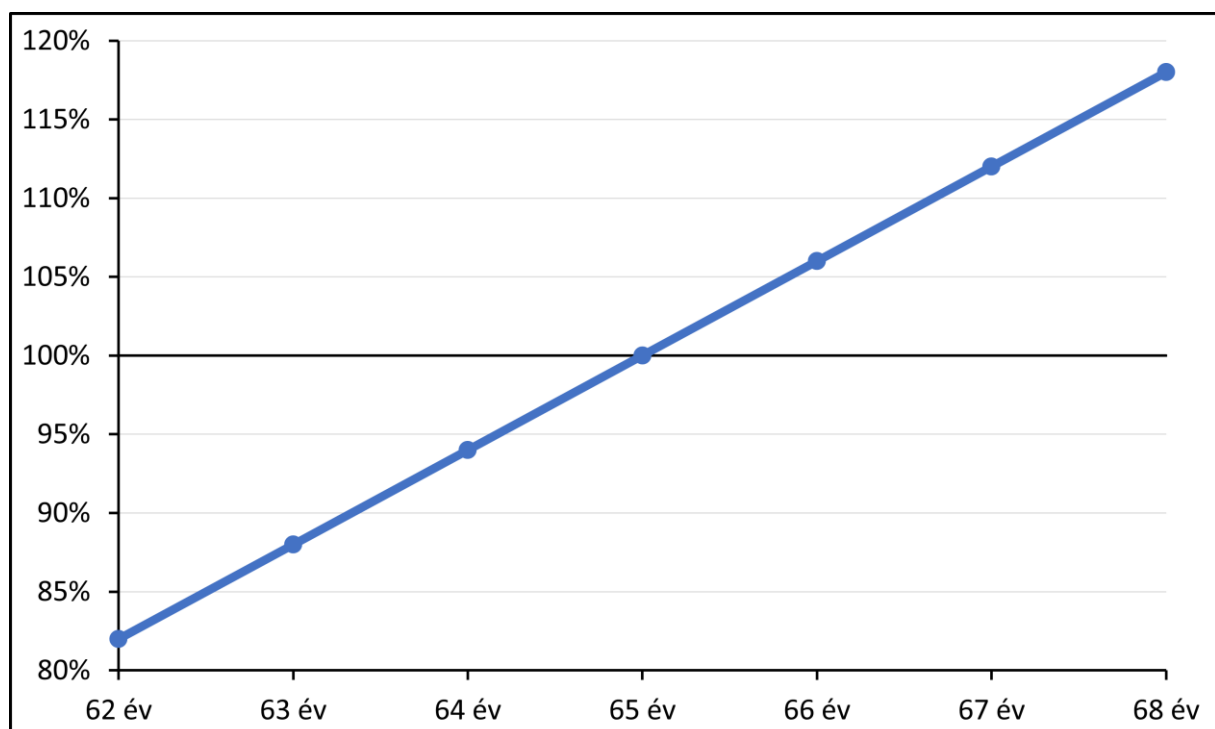
4. Bonyolultabb reformok

Az előbbi szakaszban az egyszerű reformokat ismertettük, most a bonyolultabb reformlépéseket fejtjük ki. Ezek tervezése nehéz feladat és bevezetésük politikailag kényes. Felsorolás: 1. a rugalmas korhatár bevezetése, 2. a Nők40 szigorítása, 3. a legkisebb nyugdíjak egyszeri emelése, 4. a valorizálás javítása, 5. a nyugdíjindexálás reformja, 6. a járulékkulcs emelése vagy a járadékszorzó csökkentése.

4.1. A rugalmas nyugdíjkorhatár bevezetése

A felfelé rugalmas korhatár lefelé is rugalmassá tétele sok szempontból kívánatosnak tűnik. Egy javaslatot szemléltet az 5. táblázat tükrözésével kapott 8. ábra.

8. ábra. Lefelé és felfelé rugalmas korhatár, 65 éves általános korhatárral

Méltányossági és hatékonysági megfontolásokból ezt azonban csak fokozatosan lehet visszahozni. Azonnali teljes bevezetése méltánytalan lenne a legutóbbi években 65 éves korukig benn tartottakkal szemben; emellett átmenetileg hatalmas lyukat ütne a költségvetésen, hiszen legalább egy évjárat a befizetőkből azonnal a nyugdíjasok közé kerülne. A 7. táblázatban csatolok egy lehetséges menetrendet, amelyet követve vezetnék be a rugalmas korhatárt (a közbenső években felezve a lépéseket, például 2024-ben 64,5 és 37,5 év). Ha nagyon óvatosak akarunk lenni, akkor az előrehozott nyugdíj évenkénti levonása indulhat 8-ról (2025) és végződhet 6 százalékon (2029).

7. táblázat. Rugalmas korhatár fokozatos bevezetése

Év	Minimális korhatár, év	Minimális szolgálati idő, év	Éves csökkentés %
2023	65	–	-
2025	64	35	8
2027	63	30	7
2029	62	25	6

Szorosan ide kapcsolódik a *részleges nyugdíj* bevezetése (gyakran ezt hívják rugalmas nyugdíjnak): a szokásos teljes nyugdíjba vonulási kor előtt választható lenne egy részleges nyugdíjba vonulási kor, s a kettő között a dolgozó részmunkaidőben dolgozik (25, 50 vagy 75 százalékos arányban), s közben (75, 50 vagy 25 százalékos arányban) kapna résznyugdíjat.

4.2. Nők40 szigorítása

Ha már az általános korhatáremeléskor elmulasztották, akkor a rugalmas korhatár bevezetésével párhuzamosan a Nők40-et is fokozatosan szigorítani kell: 41 év (2026), 42 év (2028), 43 év (2030), évente féléves átvezetéssel. (Milyen lenne, ha 2030-ban két nagyon hasonló életpályájú, 62 évesen nyugdíjba menő nő közül az első nő 39 éves jogviszonnal és szolgálati idővel a rugalmas nyugdíjjal $0,78 \times (1 - 3 \times 0,06) = 0,64$ helyettesítést kapna, a második a Nők40-ben 0,8-at?) Politikailag ez a reform tűnik a csomag legkényesebb részének, de a rugalmas korhatárral nehezen lenne harmonizálható a Nők40.

De még a Nők43 elfogadásánál is finomítani kell a rugalmas korhatárt, hogy ne legyen nagy szakadás a 42 és a 43 éves szolgálati időnél. Például a következőképp kell függővé kell tenni az

a_s és m_s máluszt az S szolgálati időtől és $S^* = 43$ évnyi minimális szolgálati időtől:

$m_s = 1 - a_s(R^* - R)$, ahol $a_{40} = 0,06$; $a_{41} = 0,05$; $a_{42} = 0,04$; $a_{43} = 0,03$. A 8. táblázat ennek hatását írja föl.

8. táblázat. A Nők40 és a rugalmas korhatár kényszerházassága

Évek	Szolgálati idő	Málás, %	Nyugdíjba vonulási kor			
t	S	$a_{t,S}$	62	63	64	65
2024	40	0	80,0	80,0	80,0	80,0
	41	0	82,0	82,0	82,0	82,0
	42	0	84,0	84,0	84,0	84,0
	43	0	86,0	86,0	86,0	86,0
2026	40	2	75,2	76,8	78,4	80,0
	41	1	79,5	80,4	81,2	82,0
	42	0	84,0	84,0	84,0	84,0
	43	0	86,0	86,0	86,0	86,0
2028	40	4	70,4	73,6	76,8	80,0
	41	3	74,6	77,1	79,5	82,0
	42	2	79,0	80,6	82,3	84,0
	43	1	83,4	84,3	85,1	86,0
2030	40	6	65,6	70,4	75,2	80,0
	41	5	69,7	73,8	77,9	82,0
	42	4	73,9	77,3	80,6	84,0
	43	3	78,3	80,8	83,4	86,0

4.3. A legkisebb nyugdíjak egyszeri rendezése

Széles körű megegyezés van abban, hogy kisnyugdíjasok százezrei élnek nagyon nehéz körülmények között, és ezen változtatni kell. Nehéz megmondani, hogy milyen plafonig kellene egyszerre emelni a kisnyugdíjakat és hogyan. Nemzetközi tapasztalatok azt sugallják, hogy minél alacsonyabb a jelenlegi nyugdíj, annál jobban kellene emelni, de célszerűtlen a kisnyugdíjakat azonos összegre emelni. Inkább a 2010 előtti adójóváíráshoz hasonlóan a 9. táblázatban javasolt módszert kellene alkalmazni.

9. táblázat. Emelendő és emelt kisnyugdíjak, ezer forint/hó

Emelendő nyugdíj	40	60	80	100
Emelt nyugdíj	70	80	90	100

Ha magasabb maximumot és nagyobb emelést választunk, akkor nagyobb lesz a költségvetés kiadása, valamint kisebb lesz az ösztönzés a járulékbefizetésre és a munkakínálat emelésére.

4. A valorizálás javítása

(i) Ha nem éves, hanem negyedévenként lenne valorizálás és indexálás, akkor gyors inflációnál csökkenne a valorizálás darabossága. (ii) Ha a valorizálásnál alkalmazott nettó átlagbért reálisabban számítanák ki, akkor nem lenne ilyen tág az olló az újabb és a régebbi nyugdíjak jelenlegi értéke között. (Aki elfogadja a jelenlegi nettókereseti statisztikát, magyarázza meg, hogyan emelkedhetett az első covid-évben, 2020-ban 6 százalékkal a nettóbér!) Ezt a hibát a jövőre nézve könnyű lenne kijavítani, de a múltbeli hibát aligha lehet semlegesíteni. Az MNB 144 98. o.-on tett javaslata érinti a kérdést, de jellemző módon egy megbízhatatlan OECD-modellszámításra hivatkozva a majdnem 100-os helyettesítéstől félti a rendszert.

4.5. A nyugdíjindexálás reformja

2010 óta érvényes árindexálás előnyeiről és hátrányairól már szóltam; nem meglepő, hogy sokan követelik a visszatérést a 2000 és 2009 közti vegyes indexáláshoz, sőt bizonyos visszamenőleges kárpótlást. A vegyes indexáláshoz való visszatérés előnye, hogy csökkenne a rés az újabb és a régebbi nyugdíjak között, de a közeljövőben várható reálbér-csökkenés, majd a várható lassú reálbér-növekedés nem sok jót ígér.

4.6. A járulékkulcs emelése és a járadékkulcs csökkentése

Ideális esetben a nyugdíjjárulékok fedezik a nyugdíjkiadásokat, miközben az egészségügyi járulékokból elég pénz jut a tb másik alágazatának. (A 4. táblázat bemutatta, hogy jelenleg a kormány a nyugdíjakat alkalmanként az egészségügyi ellátás rovására emeli.)

Az 5. és a 6. ábrán már dokumentáltam, hogy 2016-ban a kormány megegyezett a munkáltatókkal, hogy hat év alatt felére (27-ről 13 százalékra) csökkenteni a szochóra átkeresztelt munkáltatói járulékkulcsot. Cserébe azt kérte, hogy a munkáltatók évente legalább 6 százalékkal emeljék a nettó bérek reálértékét. (Ebből fedezik a teljes nyugdíjjárulék fent említett csökkentését.) Ez úgy-ahogy meg is valósult. Ismét hangsúlyozom azonban, hogy a nettó bérstatisztikák módszertani hibák miatt jelentősen fölé becsülik a tényleges nettó

béreket. A járulékkulcs csökkentését átmenetileg megkönnyítette a járulékalap plafonjának eltörlése, a merev korhatár gyors növelése, a születéskor várható élettartam korábbi emelkedésének megállása. A 4. táblázat tanúsága szerint a járulékkulcs túlzott csökkentése már visszaüött.

Eddig hallgattam az szja-rendszer nyugdíjrendszerre gyakorolt hatásáról. Pedig a kapcsolat nyilvánvaló (részleteket lásd másutt): ha a járulékot a bruttó kereset után fizeti a dolgozó, és a járadékot a nettó kereset után kapja a nyugdíjas, akkor még az egykulcsos szja kulcsát is össze kell hangolni a nyugdíjjárulékkulccsal és a skála meredekségeként értelmezhető *járadékszorzóval*. Ha egyszerűség kedvéért szuperbruttó bérrel számolunk, akkor megszabadulunk a munkavállalói és munkáltatói járulékok önkényes felosztásától. Viszonylag elemi számolással a következő becsléshez jutunk: stabil népességnél és bérindexálásnál kiszámítható, hogy mekkora az a járadékszorzó, amelynél a bevételek és a kiadások egyenlők, ezt nevezzük *egyensúlyi járadékszorzónak*: értéke 1,1 százalék – ellentétben a jelenlegi, kőbe vésett 2-es átlaggal. Az elhanyagolások miatt az egyensúlyi számot nem kell túl komolyan venni, az azonban megszívlelendő, hogy a járadékszorzó, az szja-kulcs, a járulékkulcs egyensúlyi értéke nem független egymástól és a nyugdíjban töltött évek számától.

Külön felhívom a figyelmet arra, hogy változatlan szuperbruttó kereset esetén a tb-járulékkulcs (beleértve az egészségügyi járulékokat is) elkerülhetetlen emelése csökkenti a nettó keresetet és visszafogja a munkahelyteremtést is.

Hasonló összefüggés áll még fenn két fontos reform – a rugalmas korhatár bevezetése (4.1. pont) és a nyugdíjindexálás reformja (4.5. pont) – között is. Az árindexálás egyik előnye, hogy bünteti az előrehozott nyugdíjba vonulást, és ösztönzi a halasztott nyugdíjba vonulást.

Visszatérve a valósághoz: további bonyodalom, hogy a világjárvány, a választási költségvetés és az orosz agresszió miatti változások miatt az infláció felgyorsult, a fogyasztás csökkenése miatt reálértékben csökkeni fognak az áfa bevételek. A költségvetési egyensúly felborulni látszik: 2023-ban a reálbérek csökkennek, a nyugdíjak viszont tartják értéküket, következésképp a tb-nyugdíjrendszer hiánya egyre nagyobb lesz.

5. Végszó helyett

Nem volt lehetőség minden fontos kérdést mérlegelni. Például a 2022–2023-as kétszámjegyű infláció (14,5 százalék tavaly és valószínűleg 19 százalék idén) rávilágított arra, hogy az évi

egyszeri nyugdíjemelés nem elegendő. De a közvélekedéssel ellentétben nem az a legnagyobb baj, hogy a kormányzat év elején alábecsüli az éves inflációt; hanem az, hogy még pontos előrejelzés esetén is egy 15 százalékos egyszeri emelés túl sokat ad év elején, és ez túl keveset ér év végén. Ezt csak gyakoribb (reálértékben semleges) nyugdíjemeléssel lehet orvosolni.

Ahhoz, hogy kiszámíthassuk a javasolt reformok részleges vagy teljes megvalósítási költségét és jóléti hasznát, jó statisztikák és megbízható modellekkel számoló jó szakemberek kellenének. Ha a 3.1. pontban említett feltételek megvalósulnak, akkor értelmesen lehet vitázni a reformokról. Anélkül aligha.

Nem szívesen említem a gyermekszám-függő nyugdíj kérdését, de nem térhetek teljesen ki előle, hiszen az utóbbi évtizedben ez az egyetlen kérdéskör, amelynek társadalmi vitáját a kormányzat nemcsak tűri, hanem támogatja. Radikálisabb hívei elhiszik maguknak, hogy ettől emelkedne a termékenység. Mérsékeltőbb hívei megelégszenek azzal, hogy egy ilyen rendszerben a gyermekes családokat nem éri kár azért, hogy gyermeket nevelnek. Tényleg fontos lenne a termékenység növelése Magyarországon is, de ennek hatékonyabb módszerei vannak a nyugdíjrendszeren kívül. Ha tényleg fontosnak ítéli meg a programbizottság, akkor az egyszerű lépések egyikeként a nyugdíjalapban akár visszamenőleg figyelembe lehetne venni a családi adókedvezményt, s ezáltal a nyugdíj függene a gyermekszámtól (és a jövedelemtől). Az *MNB 144* 129. o.-on tett javaslata a családi adókedvezmény figyelembevétele mellett más lehetőségeket is említ, de csak távirati stílusban.

Végül megemlítek két figyelmen kívül hagyott kérdést. 1) A rokkantsági nyugdíjnak a nyugdíjrendszeren belül van a helye. 2) Az állampolgár a nyugdíjrendszer minden forintját szemmel tartja, de a jó egészségbiztosítás és szociális gondoskodás még a nyugdíjrendszerénél is fontosabb.

Hivatkozások

BANYÁR JÓZSEF [2023]: A magyar nyugdíjrendszer pontrendszerre való áttérésének vizsgálata, Közgazdasági Szemle, megjelenés alatt.

FREUDENBERG CHRISTIAN—BERKI TAMÁS—REIFF ÁDÁM [2016]: A Long-term Evaluation of Recent Hungarian Reforms, Magyar Nemzeti Bank WP 2.

HOLTZER PÉTER [2010]: Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Bp. Miniszterelnöki Hivatal.

MNB 144 pont, letölthető, 2022.

SIMONOVITS ANDRÁS [2022]: Nyugdíjstratégiai alternatívák, 2023–2029, Közgazdasági Szemle, 69:7-8 (2022), 902–928.

SIMONOVITS ANDRÁS [2023]: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230628/egy-eszseru-nyugdijreform-csomag-622736>

<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230629/a-szolgalmi-ido-es-a-rugalmas-nyugdijkorhatar-622742>

<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230630/a-nyugdijrendszer-tarsadalmi-kara-622746>

<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230701/reform-es-gyorssegely-kell-a-nyugdijrendszer-megujitasanak-egyszeru-lepesei-622748>

<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230702/rugalmas-nyugdijkorhatar-a-jarulekkulcs-emelese-a-nok40-szigoritasa-bonyolult-reformokra-is-szukseg-van-622752>